

tünő, önálló gondolkodás művelésére azonban legkevésbé alkalmas, de igenis alkalmas rá, hogy mint kardmarkolat, kitünő szolgálatokat tegyen, kerüljön akár monarchikus, akár köztársasági kormány kezébe. Napoleon arra használta, hogy az ifjúság útján a közvéleményt az új dynastia részére hangolja. Ám a restauratio korában sem volt sokkal különb az Universtének az a célja, t. i. hogy az ifjúságot monarchikus érzületűvé és katholikussá nevelje.

Ezt az államhatalmi gépezetet meg is becsülte minden későbbi kormány; és ennek tulajdoníthatni, hogy a francia nemzet sokat javított és változtatott ugyan rajta; de természetének sok vonása mégis megmaradt egész a jelenkorig.

FELMÉRI LAJOS.

(Folytatjuk.)

DÜLŐ VAGY ÁLLÓ IRÁS?

A «*Magyar Paedagogia*» július havi kettős száma *Kollmann Gyula* úr tollából «*Dülő vagy álló írás?*» czímmel hosszabb tanulmányt közölt. Feltűnő, hogy a czikk írója 22 oldalon nagy buzgalommal igyekszik azt bizonyítgatni, hogy a dülő írás az álló írásnál helyesebb, a 23. oldalon mégis azt az őszinte vallomást teszi, hogy «*Arra a kérdésre pedig, melyik jobb: a dülő vagy álló írás, bizony nehéz válaszolni.*» Dolgozata végén pedig arra a különös következtetésre jut, hogy az elemi iskolákban az álló írás alkalmazandó, a dülő írás gyakorlása meg a középiskolákba való. *Kollmann* úr annyi tüzzel kelt a dülő írás védelmére s folytatta ezt 22 oldalon végig és ugyanakkor annyira kétségbevonta az álló írás előnyeit, hogy mi tőle mást, mint az álló írás elítélését nem is várhattunk. Annál meglepőbb volt, hogy azon okból, mert az elemi iskolai írás főcélja nem a gyorsaság és folyékonyság: az elemi iskolákban megengedi az álló írásnak gyakorlását.

Kollmann úr — úgy látszik — feleslegesnek tartja az írástanítás javításával való foglalkozást, legalább satirikus gúnynyal iparkodik e törekvést nevetségessé tenni.

Mindamellettt maga is nekifekszik és más fél ívre terjedő tudós «tanulmányt» ír a haszontalan kérdéstről. Nos tehát, az írástanítás kérdését mi is tartjuk olyan jelentős dolognak, hogy ne

hagyjuk szó nélkül Kollmann úr támadását. Mindjárt *általánosságban* ki kell jelentenünk, hogy Kollmann úr *dolgozata téves alapon nyugszik* s ezért fejtegetései is halomra dőlnek. Ő ugyanis csak *a kézre* volt tekintettel, de a *szemet* figyelmen kívül hagyta. Rendszerét a kar és kéz alkatára való tekintetből építette föl, de hogy az írásnál a *szem* éppen úgy, mint a *kéz* általában a beidegezés neme, az izom elhelyezkedése és az ízületek összeköttetése által föltételezett *saját törvényeit* követi — ezt a cikkíró nem látszik tudni.

Az írás kérdését mi főleg egészségügyi szempontból kívánjuk méltatni. A cikkíró az első, aki a geometriát hívja segítségül és húrokkal, tengelyekkel, átlóval, négyzetekkel stb. akarja a dülő írás helyességét bizonyítgatni. Az *írás gyakorlati tárgya, melyet nem a szürke elmélet, hanem a gyakorlati megfigyelések terén* kell megoldanunk.

Kollmann úr az írka fektetésének rendkívüli jelentőségét sem látszik ismerni, mert megengedi *az írkanak jobb oldalra való fektetését*, a mit pedig eddigelé minden szakértő elvetett: a dülő írásért lelkesülők csak úgy, mint az álló írás hívei. *Sőt az álló írást éppen nem látszik ismerni a cikkíró*, mert szerinte az álló írásnál az írólap fekvése *oldalfekvés*. A ki csak valamikép is ismeri az álló írás rendszerét, az tudja, hogy *itt a betűvetés szorosán összefügg az írólap fekvésével*. Álló betűket nem is írhatunk másként, minthogy az írólapot egyenesen magunk elé fektetjük akként, hogy arcunk középvonala az írólapot felezze és hogy az írólap széle az asztallap szélével párhuzamos legyen.

Ennyit általánosságban. Térjünk most a részletekre.

Azt mondja a cikkíró, hogy az országos közoktatási tanács a dülő írás kiküszöbölését még korainak mondta, mert az álló írásnak előnye a dülő írással szemben sem általánosságban, sem a szaksajtóban még nincs minden kétséget kizáró módon elismerve. Igaz, hogy a közoktatási tanács így nyilatkozott. De a mi meggyőződésünk szerint a Németországban évek óta folytatott gyakorlati megfigyelések az álló írásnak a dülő írás fölötti előnyét kétségtelenné tették. *Schubert Pál* dr. szemorvos pedig oly meggyőző érvekkel kelt a gyakorlati tanférfiak tapasztalatainak védelmére, hogy lassankint ellenfeleit is lefegyverezte. Azóta Franciaországban, Angliában, Ausztriában, Belgiumban, Horvátországban és hazánkban is történtek kísérletek, melyek megerősítik az álló

írás előnyeit. Legújában ismét egy kis füzetke került kezünkbe, mely az álló írásnak a dülő írás fölötti előnyéről tanuskodik. Címe: «Bericht der vom ärztlichen Bezirksverein München zur Prüfung des Einflusses der Steil- und Schiefschrift gewählten Commission.» (Separatabdruck aus der Beilage der Münchener Medic. Wochenschrift No. 28. 1892.) A kik az írás kérdése iránt érdeklődnek, ne mulasszák el a tanulságos jelentés elolvasását.

Mi sem akarjuk hogy, a dülő írást *rögtön* mindenünnen kiküszöböljék, mert tudjuk, hogy *a szokás nagy hatalom*, melylyel okvetetlenül számolnunk kell. De azt méltán elvárhatjuk, hogy tanfériaink jobbjai, a kik szívükön hordják a tanügy javítását és előmenetelét: ne resteljék azt a kis fáradságot, hogy az álló írás ügyével közelebről megismerkedjenek és azt alkalmazni próbálják. A cikkíró azt állítja, hogy már régóta kutatja a dolog bibéjét az iskolában és azon kívül és ennek alapján mondhatja, hogy az írásmód magában véve egészen ártatlan és legfőlebb *bűnbaknak* tekinthető. Ez lehet a cikkíró egyéni tapasztalata. De rajta kívül még igen sokan foglalkoztak az írás kérdésével; még pedig évek-hosszú során át, mindenre kiterjedő figyelemmel, és ezek arra a meggyőződésre jutottak, hogy *a hiba a dülő írás technikájában van*.

A francia közoktatásügyi miniszter 1881 június 1-én kelt rendeletével egy 12 tagú bizottságot nevezett ki avégből, hogy a tanulók között állandóan mind nagyobb mértéket öltő közellátóság okairól meggyőződést szerezzen magának és javaslatot terjeszsen elé, mely ennek a bajnak a megszüntetésére vezethetne.

Ez az egészségügyi bizottság, noha *Schubert Pál dr.* kutatásairól tudomása se volt: szintén az álló írás mellett nyilatkozott, ezt jelölvéen meg *leghelyesebb írásnak*. A bizottság megengedi ugyan, hogy a tanuló az írófüzet egyenes középfekvése s az álló írás gyakorlása mellett is ülhet hibás testtartással, de mégis meglesz *legalább a lehetősége* a helyes testtartás megőrzésének; ellenben a dülő írásnál a tanítók leglelkiismeretesebb intései is folytonosan hajótörést szenvednek a *physiologiai lehetlenségeken*. Ez egy 12 tekintélyes szakférfiúból álló bizottságnak a szakvéleménye. Azt hisszük, ez is nyom valamit Kollmann úr egyéni véleményével szemben.

A cikkíró fölveti a kérdést: «Hogyan próbálták ki az álló írás egyedül boldogító voltát?» Aztán megadja rá a feleletet: «Úgy, hogy ráfogták a gyermekeket».

Nagyon helyesen; hisz a tanítás módszerét nem a zöld asztalnál, a theoriai fejtegetések laboratóriumában fogjuk javítani, hanem a *gyakorlati alkalmazásban*. Nem minden elmélet vált be a gyakorlatban. De a gyakorlatban helyesnek bizonyult dolgokról könnyű volt elmélkedni s *rendszeret alkotni*. Kollmann úr nem így gondolkozik. Ő nagy bűnnek találja azt, hogy a tanulókat pædagogiai kísérletekre felhasználjuk. Meg is sajnálja a szegény gyermekeket, akikkel szerinte felfordított betűket is lehetne íratni, s ezt a próbát is fényesen megállnák. Szeretnők tudni, kiket használjunk föl kísérletekre a tanításnál? Hát az orvos nem tesz kísérleteket a nehéz betegekkel? S tanításunk is gyakran nem pusztakísérletezés-e? A tömeges tanításnál, a hol teljes lehetetlenség az *egyéni természethez való* szigorú alkalmazkodás: bizony gyakran csak kísérletezés a mi munkánk. A syllabizáló módszert is édig magasztalták a régi iskola hívei, a hangoztató módszert pedig makacsul elleneztek — *elméletben*. De az élet — ez a legnagyobb tanítómester — a hangoztató módszernek adott elsőséget. Így vagyunk az álló írással is. Hiába harcolunk ez ellen elméletileg, akár trigonometriai fejtegetésekkel is: a gyakorlat ki fogja nevetni a szobatudósok erőlködéseit.

Azt mondja továbbá czikkíró, hogy «Az az állítás, hogy csak e század elején hozták divatba a dülő írást, úgy látszik, csak könnyen hívők számára kitett *lépes- vessző*, mert a ki nem hiszi el oly hamar s kételkedve átnézi a múlt századbeli kéziratokat, könnyen meg fog róla győződni, hogy az egész történeti adat csak olyan *történeti föllentés*.

Ezzel szemben hangsulyozzuk, hogy a *dülő írást 45°-nyi elhajlással* igenis csak 1809-ben karolta föl *Heinriqs* crefeldi író-mester. Már a múlt században is kezdett dűlni az írás, de csak egy kevéssé. Az ó- és a középkorban pedig az álló írás uralkodott. Ez nem történeti föllentés, hanem *történeti tény*. Az álló írásról írt munkánkban fölvettünk a XI—XVIII. századokból származó több magyar kéziratot, melyeket a magyar nemzeti muzeum okmány-gyűjteményéből másoltunk.*)

Azt mondja Kollmann úr, hogy az álló írást írók *testtartása nem valami csábító*. Hát a dülő írást íróké talán az? Vajjon

*) Lásd: *Az álló írás*. Írták és szerkesztették: Böngérfi János és Kárpáti Béla. Bpest, 1892. Lampel R. kiadása. Ára 1 frt 50 kr.

látott-e a cikkíró egymás mellett ülni álló és dülő írást író gyermekeket avagy felnőtteket? Avagy látott-e egyáltalán álló írást író gyermekeket? Eddig legalább minden oldalon elismerték, hogy az álló írást író gyermekek testtartása szép egyenes; ezt még a legdühösebb elenfelek sem tagadhatták.

Kollmann úr az első, ki az álló írást írók testtartását nem tartja csábítóknak.

Aztán nekiront az álló írás híveinek és azt mondja róluk, hogy hát ők eddig is jól tudták — ha tudták — mire kell ügyelni a gyermeknek az írásnál; akit azonban a dülő írásra tanítottak, annak minden rossz szokását akár *közönyösségből* s *kényelemből*, akár *tudatlanságból*, akár azért, mivel tudták, hogy senki sem vonja őket felelősségre tanítványuk testtartási hibái miatt, mind szépen eltűrték, stb.

Az álló írás hívei tehát eddig közönyösek, kényelemszeretők, tudatlanok, lelkiismeretlenek és hanyagok voltak. Hát aztán azt hiszi cikkíró, hogy ilyen emberek tudnak lelkesedni, egyszerre lelkes tudósokká válnak, lelkiismeretes és szorgalmas egyénekké fejlődnek? Ennek a pszichológiai találynak a kulcsát hasztalan keressük. A mi tudomásunk szerint a hanyag nem törődik semmivel. Nem fogja az fejét javításokon törni. De a ki az emberiség javán szívvél-lélelkel munkálkodik: *az éppen a hanyagokra és a gyengékre való tekintettel fogja a javítást eszközölni.*

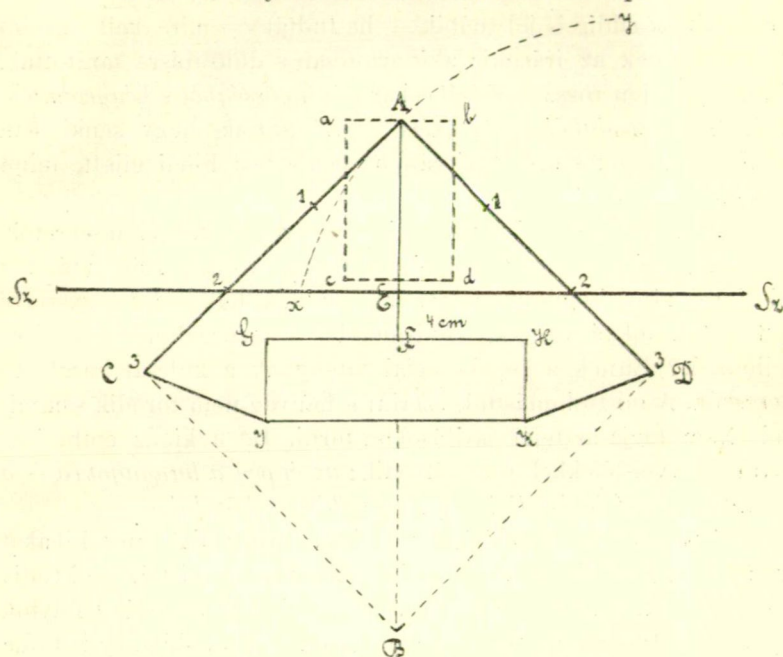
Azt mondja a cikkíró, hogy «ha az írni tanuló ama hibákat az álló írásnál ki tudja kerülni, akkor a dülő írásnál is ki tudja kerülni őket, ha van mellette valaki, aki nem restelli őt folyton figyelmeztetni a jelentkező hibára és ha az a valaki meg is tudja mondani miért kell az írónak a megrótt hibáktól óvakodni.» «Az értelmi belátás leghathatósabb eszköze az önfegyelmzésnek.»

Elismerjük, hogy az értelmi belátás igen fontos, de *lehetetlenségnek* végrehajtásához a legmagasabb fokú értelmi belátás is kevés. Elvégre a lehetetlenség felülmúlja az ember véges erőit. Már pedig úton-útfélen tapasztalt tény, hogy a ferdén tartott írkával dülő sorok írása jár, *s a milyen a sorok iránya, ugyanolyan irányt vesz föl a testtartás is.* Dülő sorok és egyenes testtartás kizárják egymást. Gyermekekre nézve egyáltalán *lehetetlen* dülő sorokban egyenes testtartással írni. Mit használ itt annak belátása, hogy a ferde testtartás káros az egészségre? Tapasztalták, hogy bár a leghelyesebben szerkesztett iskolai padokban ültek a

tanulók s a tanítók folyton figyelmeztették őket az egyenes testtartásra: a dülő írás mellett nem boldogultak. Mihelyt azonban az álló írásra tértek: egy csapásra megváltozott a helyzet. Igen, mert az írásnál nemcsak a *kéz*, de a *szem* is szerepel.

A két szemet összekötő egyenest szemalaponvonalnak nevezük. A szemalaponvonalnak mindig párhuzamosnak kell lennie a

1. ábra. Elhelyezkedés. Az álló írás általános képe.

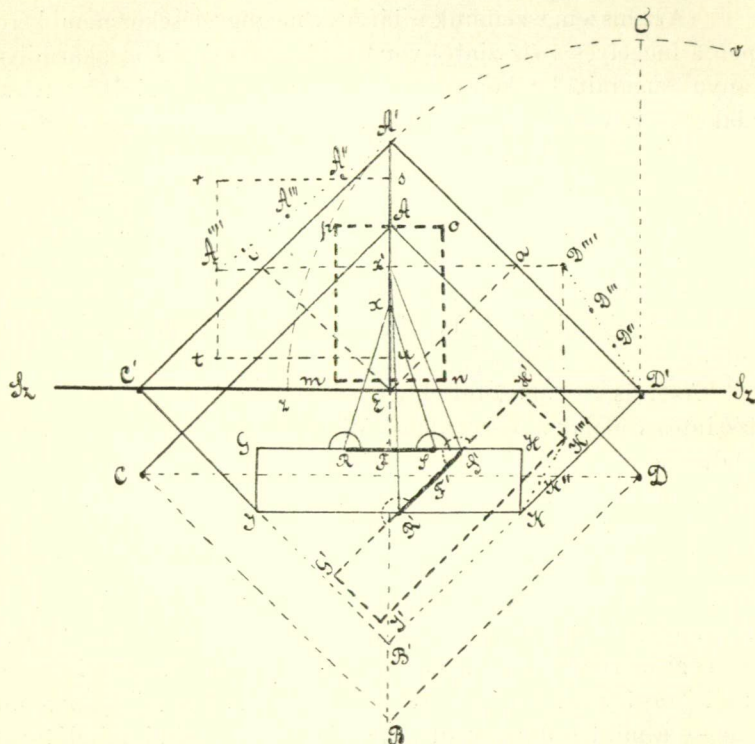
Sz—Sz = az asztal széle; CA = a bal kar (2/3 részében megtámasztva); AD = a jobb kar (2/3 részében megtámasztva); CY = bal felkar; KD = jobb felkar; GHYK = az író teste; AEF = mellközépfüggélyes; EF = a mell távolsága az asztal szélétől; F = mellközéppont; xy = a jobb kar mozgása; abcd = az írófüzet rendes fekvése (egyes középfekvés.)

sorokkal, melyeket el akarunk olvasni. Midőn írunk — tudvalevőleg — egyúttal mindig el is olvassuk a szókat. Ha dülő betűket írunk, szemünk alaponvonal is elferdül, így fejünk is jobbra konyul, a fejelhajlítással pedig együtt jár a törzs elferdülése. Az álló írásnál a papir egyenesen törzsünk közepe előtt fekszik, (lásd: 1-ső ábránkat) a betűk nem dülnek, tehát a szemalaponvonal párhuzamos a sorokkal. Minthogy szemünk egyenesen maga elé néz, s a leg-

kisebb elhajlást sem mutatja, fejünk sem hajlik le s így törzsünk elferdülését sem vonja maga után. Az álló írás tehát egyenes testtartást kíván. Dülő írással ellenben ferde testtartás párosul. (Lásd az 1-ső és 2-ik ábrát.)

Kollmann úr azt a megjegyzést is teszi, hogy «Azt a furcsa

2. ábra.

1. Dülő írás. $bcd e$ = teljes négyzet tengely fekvésben; $iA Ea$ = teljes négyzet átló fekvésben; R = bal szem. S = jobb szem; RS = szem alapvonal; RS nem párhuzamos iA vagy bc -vel sem pedig a sorokkal.

2. Álló írás. $pomn$ = írka fekvés (egyenes középfekvés); $AS \parallel po$ vagy mn -nel és a sorokkal.

felfedezést is tették az álló írás hívei, hogy a dülő írás okozná a két szem különböző látóképességét. Bizony e különbség megvan azoknál az embereknél is, kik soha életükben nem írtak egy betűt sem, kik nem is tudnak írni, *megvan talán minden embernél s meglesz akkor is, ha majd csak hírből ismerjük a dülő írást*».

Hogy a dülő írás előmozdítja a két szem különböző látóképességét: ezt nem a gyakorlati tanfériak állítják, hanem híres szemorvosok, tehát szakértők. Nem tudjuk, vajjon Kollmann úr szakértő-e az orvosi tudományok terén. Aligha, mert csak állít, de nem bizonyít. Sőt ő maga sem bízik állításának valóságában, mert csak *találomra* beszél. Véleményünk szerint talánnal nem lehet czáfolni. Itt apodictice kell állítani és bizonyítani.

«Azt hiszem, szemünk a tárgyak megfigyelésekor nem keresi épen a függélyes s vízszintes vonalakat, nézheti a kör akármilyen irányú sugarait látóképessége megcsorbulása nélkül» folytatja czikkíró. Evvel szemben hivatkozunk a *Wundt-Lamanskyféle törvényre*. Ez a törvény arra tanít, hogy a szem — a mennyre csak lehetséges — *mindig függőleges és vízszintes pályákon mozog*. A legtekintélyesebb szemorvosok elismerik ezt a törvényt s még nem akadt orvosi szakértő, a ki kétségbe vonta volna ennek helyességét. De Kollmann úr kételkedik benne. Kételkedésének okairól azonban hallgat. Pusztá hallgatással azonban nem lehet czáfolni.

Azon is csodálkozunk, hogy czikkíró *majdnem sehol sem lát* vízszintes vonalakat a szobában. Mi az asztallap szélein, az asztal oldallapjainak határain, a szék ülődeszkáján, a mennyezet s a padló szélein, az ablaktábla, a pad stb. tárgyakon elég vízszintes vonalat látunk, *ha velők szemben állunk vagy ülünk*.

Abban is téved a czikkíró, hogy «Az álló írás védői arra is hivatkoznak, hogy milyen könnyű a gyermeket a vízszintes vonal megismerésére vezetni.» Nem a vízszintes, hanem a *függélyes* vonal megismertetését mondják könnyűnek az álló írás hívei. Hiszen az álló írás főjelleget a függélyes irány képezi; a betűk alapvonásai vagy — a mint Kollmann úr nevezi — derékvonásai mind függélyesen állanak.

Azt mondja a czikkíró, hogy az iskolaterem szélein ülök a pallónak a falak tövén végig futó — voltaképen *vízszintes* — vonalait már nem láthatják vízszintes, hanem *dülő* helyzetben. Hát a terem közepén ülök hogyan látják a vízszintes vonalakat? Melyik az osztály többsége: a terem szélein ülök-e avagy a terem közepén ülök? Minden jól berendezett iskolában a padok és a fal között jókora távolságot hagynak fenn s így a tanulók tulajdonképpen a szoba középső helyét foglalják el. Evvel tehát elesik Kollmann úrnak ez alapra fektetett minden okoskodása.

A távlati viszonyokra való hivatkozás éppen nem tartozik az írás kérdéséhez. Egészen más a rajz és más az írás a vonalak *természetes* helyzetét illetőleg. Kollmann úr itt összezavarja a dolgot. A rajz többnyire távoli dolgokat tüntet föl s az természetes, hogy messzeségben levő tárgyakat másként kell föltüntetni, mint a közellevő tárgyakat. De az írásnak semmi köze a távlatlanhoz.

Az általa föllállított elmélet szerint *egyöntetű írásmódra* nem is lehetne fogni a gyermekeket. Mert a táblára írt betűket a gyermekek nem egyformán szemlélhetik. A táblára rajzolt vízszintes vonalakat a sarokban ülő tanulók *dülten* fogják rajzolni, mert nem láthatják vízszintes helyzetben. Ime ennyire elragadja, hogy ilyen eredményekre juttatja buzgalma a czikkíró.

A mi tapasztalatunk szerint nem elég az, — a mit a czikkíró kíván — hogy a gyermeknek csak szóval megtiltsunk valamit, *hanem még a hiba elkövetésére való alkalmat is el kell vonni tőle*, főleg az olyan gyermektől, *a ki természeti hajlandóságot mutat a hiba elkövetésére*. A dülő írásnál bőven van alkalma a gyermeknek a hibás testtartásra, az álló írás ellenben mintegy kényszeríti a tanulót egyenes testtartásra. Ez nem pusztá állítás, nem csillogó phrázis, hanem sokak által megfigyelt tapasztalati jelenség; melyet többek között hazai orvosaink közül dr. *Fodor József* és dr. *Csapodi István* is megerősítenek.

«*A kar támasztó pontja a könyök*» — mondja Kollmann úr. Mi ezt a tételt nem fogadhatjuk el, mert ha a könyök a kar támasztó pontja, akkor lehetővé tettük a törzsnek előrehajlását s így evvel ismét füstbe ment az egyenes testtartás. Tessék csak bárkinek is megpróbálni, vajjon *nem lehet-e könnyen előrehajlani*, ha a könyök a kar támasztó pontja? Evvel szemben mi és az álló írás hívei azt követeljük, hogy a karnak csak kétharmada nyugodjék az asztallapon, de mindakét könyök egy harmadrésznyire álljon el az asztallaptól. (Lásd első ábránkat.) Méltóztassék ebben a helyzetben megkísérelni, vajjon lehet-e most is könnyen előrehajlani?

BÖNGÉRFI—KÁRPÁTI.

(Folytatjuk.)